

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Geographica I (2010)

Wstęp

Prezentowane w publikacji tematy dotyczą istotnych problemów kształtowania środowiska geograficznego ze szczególnym uwzględnieniem bezpośrednich i pośrednich skutków działalności człowieka. Jest to zagadnienie niezwykle obszerne. Zmiany w środowisku mają wymiar ogólnoświatowy, wymagają wielu bardzo skomplikowanych analiz ukierunkowanych na rozwiązywanie trudnych i zaskakujących problemów. Ich ocena nie może się ograniczać wyłącznie do opisu faktów, lecz wymaga stosowania metod ilościowych i wiedzy interdyscyplinarnej.

Większość artykułów zamieszczonych w niniejszym tomie była prezentowana w formie referatów lub posterów podczas III Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej pt. „Dynamika zmian środowiska geograficznego pod wpływem antropopresji (Kraków–Sanok, 16–18 września 2010 r.). Konferencja była połączona z jubileuszem 45-lecia pracy naukowej profesora Jana Lacha. Autorzy artykułów reprezentują zagraniczne i polskie ośrodki naukowe.

Artykuły zebrane zostały w cztery grupy problemowe: „Przyrodnicze skutki antropopresji”, „Uwarunkowania przyrodnicze w aspekcie rozwoju turystyki”, „Zagadnienia edukacyjno-dydaktyczne” i „Zagadnienia geomorfologiczne i meteorologiczne”.

Poznanie i zrozumienie dynamiki zmian interakcji człowieka z przyrodą na przestrzeni dziejów ludzkości jest przedmiotem wielu badań naukowych. Ich wyniki świadczą, iż człowiek wpływa na globalne cykle biogeochemiczne. Dowody na katastrofalne skutki antropopresji, wynikające między innymi ze zmuszania środowiska do coraz większej produktywności, niekiedy wbrew prawom przyrody, są liczne. Problemu tego dotyczy zamieszczony w niniejszym tomie artykuł R. Bieleckiego *Jeziro Aralskie – największa katastrofa ekologiczna minionego stulecia*. Obiektywna ocena wagi problemów ekologicznych jest bardzo trudna. Przekształcenia krajobrazu pod wpływem czynników naturalnych należą do problemów powszechnie dyskutowanych w naukach o Ziemi. Coraz częściej zadajemy sobie pytanie, na ile człowiek przyczynia się do tych zmian i na ile są one trwałe? O przyrodniczych skutkach antropopresji piszą w artykułach zamieszczonych w niniejszym tomie m.in.: T. Parusel i D. Karkosz *Kontrasty w użytkowaniu przestrzeni jako wynik wielowiekowej degradacji środowiska przyrodniczego – na przykładzie obszaru miasta Mysłowice (Wyżyna Śląska)* oraz M. Škodová i A. Gajdoš *Dynamics of changes in the structure of the forest edge in Slovakia*.

Turystyka jest obecnie bardzo dynamicznie rozwijającą się formą działalności gospodarczej. Jednak coraz częściej obok dobrych stron jej rozwoju (dochody mieszkańców, rozwój infrastruktury technicznej, rozwój rzemiosła) dostrzegamy aspekty negatywne. Rozwój turystyki przybrał rozmiary masowe. Bardzo interesująco przedstawiony został ten problem w artykule *Antropopresja turystyki wysokogórskiej na przykładzie Kilimandżaro* (M. Apollo). Kryteria oceny atrakcyjności turystycznej są coraz częściej przedmiotem dyskusji w naukach geograficznych. Dobór kryteriów waloryzacji wynika z uwarunkowań przyrodniczych i kulturowych (w ujęciu zarówno jakościowym jak i ilościowym). Ocena uwarunkowań przyrodniczych pod kątem rozwoju turystyki jest przedmiotem artykułu pt. *Waloryzacja środowiska geograficznego Nadleśnictwa Rymanów pod kątem atrakcyjności turystycznej* (P. Skóra, W. Wilczyńska-Michalik i P. Szpiech). W. Warcholik, M. Semczuk, M. Baranowski w artykule *Monitoring ruchu turystycznego w Pienińskim Parku Narodowym* zwracają uwagę na fakt, że nadmierne nasilenie ruchu turystycznego na tym obszarze może być przyczyną utraty przyrodniczego charakteru środowiska, a w ślad za tym zmniejszenia jego atrakcyjności turystycznej.

Rozwój gospodarczy i obecny poziom życia ludzkości jest możliwy dzięki zasobom środowiska przyrodniczego. Niekontrolowane tempo ich pozyskiwania i przetwarzania stało się przyczyną katastrof ekologicznych, kryzysów społecznych, a nawet gospodarczych. Zrównoważony rozwój, którego pierwszej koncepcji można dopatrywać się już w latach 70. XX wieku, jest trudnym wyzwaniem dla dzisiejszych społeczeństw. Godzenie w życiu codziennym praw ekonomii i ekologii wymaga zmiany dotychczasowych schematów myślowych, pogłębiania wiedzy o środowisku oraz kontroli efektów działań gospodarczych. Realizacja założeń zrównoważonego rozwoju wiąże się z koniecznością systematycznego pogłębiania świadomości ekologicznej i jest wyzwaniem dla edukacji. Nawiązuje do tego W. Osuch w artykule *Edukacja ekologiczna w szkole i społeczeństwie a rozwój regionalny*. W artykule *Struktura odpadów komunalnych w jednostkach organizacyjnych Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie* (J. Ćwiąkała i P. Kramarz) znajdujemy informację, ile odpadów wytwarzanych jest w Uniwersytecie i jak uczelnia radzi sobie z tym problemem. Inni autorzy: R. Gasek (*Ścieżka dydaktyczna jako forma poznania najbliższej przestrzeni geograficznej ucznia – na przykładzie ścieżki dydaktycznej w miejscowości Zalas*) oraz P. Kutiać (*Park miejski – zielone serce Sanoka*), podkreślają potrzebę przekazania uczniom i społeczeństwu wiedzy i informacji o walorach przyrodniczych otoczenia. Mieszkańcy miast wywierają znaczący wpływ na środowisko. Im większy pod względem terytorialnym i ze względu na gęstość zaludnienia jest ośrodek miejski i im bardziej żyjący w nim mieszkańcy są nastawieni na wysoką konsumpcję dóbr i usług, tym presja wywierana na środowisko jest większa. Ekologiczny Ślad – wskaźnik, któremu w artykule *Założenia koncepcji Ekologicznego Śladu i przykłady obliczeń dla dużych miast* poświęcili uwagę W. Wilczyńska-Michalik i K. Świder, jest jednym ze stosunkowo nowych mierników pozwalających na ocenę presji człowieka na środowisko poprzez wielkość konsumpcji dóbr i usług. W Polsce wskaźnik ten jest mało znany i niewiele osób wie, jak obliczać jego wielkość. Artykuł zawiera słownik terminów ułatwiający umiejętność

jego oszacowania. Ekologiczny Ślad stał się w wielu krajach popularną koncepcją, zarówno na płaszczyźnie planowania przestrzennego, jak i edukacji ekologicznej.

Ingerencja człowieka w system geomorfologiczny jest zróżnicowana. Część „Zagadnienia geomorfologiczne i meteorologiczne” skupia teksty poświęcone problemom wpływu człowieka na przekształcenia rzeźby terenu oraz metody jego oceny: J. Redera, J. Supersona, T. Króla *Etapy rozwoju osadnictwa zachodniej części Płaskowyżu Nałęczowskiego i ich zapis w osadach dna doliny Bystrej*, J. Rodzika, M. Krukowskiego, P. Zagórskiego *Rozwój śródpolnego wąwozu drogowego w świetle badań pedologicznych i pomiarów GPS* oraz J. Supersona, R. Kołdyńskiej-Gawrysiak, P. Pajdowskiego *Przyrodnicze i antropogeniczne uwarunkowania rozwoju systemów wąwozowych w okolicy Rodowa (Wyżyna Lubelska)*. Wyniki badań dotyczących zróżnicowania opadów atmosferycznych w Ojcowie przedstawił w artykule *Maksymalne sumy dobowe opadów w Ojcowie (Dolina Prądnika)* E. Brzeźniak.

Redaktorzy żywią przekonanie, że zgromadzone w niniejszym tomie teksty, będące spojrzeniem na wpływ człowieka na przekształcenia środowiska przyrodniczego, spotkają się z zainteresowaniem zarówno badaczy podejmujących tę problematykę, jak i osób tworzących plany przyszłych kierunków rozwoju społeczno-gospodarczego.

Wanda Wilczyńska-Michalik
Renata Gasek